

KANDIDAT

1254

PRØVE

EX-100 1 Examen philosophicum

Emnekode	EX-100
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	04.12.2018 09:00
Sluttid	04.12.2018 14:00
Sensurfrist	28.12.2018 00:59
PDF opprettet	26.11.2019 10:39
Opprettet av	Hans Bøhn Andreassen

EX-100-1, GENERELL INFORMASJON

Emnekode: EX-100

Emnenavn: Examen philosophicum

Dato: 4.12.2018

Varighet: 5 timer

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Merknader:

Eksamen består av to deler; filosofihistorie og etikk.

Du skal kun svare på et spørsmål fra hver del.

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Velg et alternativ

Ja

Nei

Besvart.

1 **EX-100, FILOSOFIHISTORIE (teller 2/3)**

Velg **én**, og kun én, av følgende to oppgaver:

1. Den franske filosofen Jean-Paul Sartre understreker menneskets frihet. Redegjør for Sartres syn på frihet, ansvar og det han kaller "ond tro". Uttrykk også hvordan du selv vurderer det Sartre påstår.

2. Thomas Aquinas lager en syntese av aristotelisk filosofi og kristen tro. Redegjør for hvordan Aquinas tenker seg forholdet mellom filosofisk erkjennelse ("viten") og teologisk erkjennelse ("tro"), og kom også inn på hans argumenter for Guds eksistens. Uttrykk også hvordan du selv vurderer det Aquinas påstår.

Skriv ditt svar her...

OPPGAVE 2

I denne oppgaven skal jeg ta for meg Thomas Aquinas og deler av hans filosofi. Innledningsvis skal jeg forklare litt om universalistriden, bakgrunnen for Aquinas syn på forholdet mellom tro og viten. Deretter skal jeg ta for meg Aquinas spesifikke syn på forholdet mellom tro og viten og hans syn på mennesket i forhold til dette. Så skal jeg ta for meg noen av Aquinas gudsbevis, og til slutt skal jeg redegjøre for mitt eget syn på Aquinas meninger.

Universaliestriden var dypest sett en uoverenstemmelse filosofer seg imellom over forholdet mellom tro og viten. Mer spesifikt var det spørsmålet om universalia finnes, det dreide seg om. Det de mente med universalia er allmenne begreper, sammenlignbart med platons "ideer" eller aristoteles abstraksjoner og artsbegreper. Filosofene mente forskjellig med hensyn til hva slags eksistensform slike universalia har og i spørsmålet om de i det hele tatt finnes. Det var i hovedsak to grupper som var motparter: realistene og nominalistene. Realistene var de som mente at det finnes universalia mens nominalistene mente det motsatte. Innenfor den enkelte parten var det segmenter av gradforskjeller: de platoniske begrepsrealistene, som stod for en form for ekstremrealisme, mente at universalia har en uavhengig form for eksistens. De mente at universalia vil eksistere, uavhengig av om menneskene eller tingene fortsetter å gjøre det samme. Det fantes også de som stod for en mer moderat form for realisme. Disse kaltes aristoteliske realister. Disse mente at universalia eksisterer, men ikke på en uavhengig måte. I samsvar med Aristoteles ontologi, mente disse at universalia, begreper, eksisterer *i tingene*, også kalt *particularia*. Nominalistene var de som mente at universalia ikke eksisterer, og at de kun er et resultat av at mennesker navngir ting og fenomener. Det standpunkt de ulike gruppene tok i denne striden representerte også hvilket standpunkt de tok i henhold til forholdet mellom tro og viten: mens nominalistene gjerne mente tro og viten er vesensforskjellige, var realistene åpne for en forenelse av tro og viten.

Thomas Aquinas er kjent for sin syntese av aristotelismen og kristendommen. I sin filosofi forener han disse. Aquinas mener at tro og viten på kan gi innsikt i mye av det som er i universet hvert for seg, men et best mulig helhetlig bilde oppnår en om en har innsikt i begge disse aspektene. Fornuften er hos Aquinas høyt verdsatt og han mener at et av målene for et menneske er å leve et fornuftig liv. Som tilhenger av aristotelismen, er hans epistemologi mye av det samme som hos Aristoteles. Vi erfarer enkeltingene, *particularia*, gjennom

sanseinntrykkene, for så å deretter abstrahere hva det er ved enkeltingene som gjør de til det de er. Slik når vi innsikt i universalialia, artsbegreper. Aquinas mener det er mye innsikt mennesket kan nå ved bruk av fornuften. Gjennom fornuftig, filosofisk resonement kan en oppnå innsikt i Guds eksistens, en kan komme fram til at det finnes en Gud. Det samme kan en komme fram til gjennom sin tro. Allikevel er finnes det en grense for hva en kan oppnå gjennom fornuftig tenkning. En kan ikke, kun ved hjelp av fornuften, oppnå innsikt i Guds vesen. En kan ikke forstå hva som kjennetegner Gud, en kan ikke få innsikt i Guds artsbegrep. For å nå slik innsikt, mener Thomas en må ha tro. En må ha åpnebaring før en kan lære Gud å kjenne. På denne måten mener han at det er ting vi kun kan få innsikt i gjennom fornuften, det er ting vi kan få innsikt i gjennom troen, og det er en overlappelse av forhold en kan forstå ved bruk av begge.

Aquinas mener, som tidligere nevnt, at mennesket er fornuftsvesener og at menneskene har mål i forhold til dette. Dette henger sammen med at Aquinas mente Gud er fornuftig. Han mener, i samsvar med Aristoteles, at mennesker at forskjellige anlegg, også referert til som potensialiteter, som det er ens mål å aktualisere. Selv om mennesker har forskjellige anlegg, er det et overordnet mål å leve fornuftig, og å aktualisere og utføre sine evner på en fornuftig måte. Dette kan alle få til, også de ikke-troende. Han mener til og med hedninger kan leve et fornuftig, moralsk rett og dygdig liv og at de ved å gjøre dette vil oppnå mye av det som for Aquinas er et godt liv. Men et fullstendig mål oppfyllende liv kan en ikke oppnå uten troen og åpenbaringen, da det øverste mål for alle mennesker er å oppnå frelse. På denne måten ser en igjen samspillet mellom tro og fornuft, som Aquinas fletter sammen både i sin epistemologi og sin teleologi.

Som tidligere nevnt, mener Aquinas at en ikke kan oppnå innsikt i Guds vesen uten åpenbaringen. Allikevel kan en oppnå en ide om at det må finnes en Gud gjennom filosofisk og fornuftig resonement. Selv utarbeidet Aquinas fem såkalte gudsbevis. Det er verdt å merke seg at det ikke er snakk om empiriske beviser for guds eksistens i vitenskapelig

metodisk forstand, men heller om filosofiske resonementer som er spørrende og der en kommer fram til noe en kan kalle Gud som svar. Disse gudsbevisene var ikke rettet mot de allerede troende, men mot de skeptiske. Dette er i samsvar med Aquinas syn på forholdet mellom fornuft og tro, der det siste en kan skue med fornuften er at det må finnes noe en kan kalle Gud. På denne måten framstiller han noen eksempler på resonementer som leder fram til nettopp dette, noe de som ikke har troen, men fornuften, kan forstå. I det følgende skal jeg kort forklare resonementene som ligger bak tre av Aquinas gudsbevis.

1. Aquinas kosmologiske gudsbevis

Grovt sett, ter dette resonementet seg som følgende: forandring må ha en årsak. Aquinas ser på forandringen og tenker at det som forandres eller beveges, må ha blitt forandret eller beveget av noe. Og dette noe må igjen ha et noe som har satt dette i gang. På denne måten framstilles det en endeløs rekke, en uendelig regress, av forandring forårsaket av noe, som igjen var forårsaket av noe osv. Thomas tenker seg at det må være en begynnelse. Det må være en "første beveger". Dermed kommer han fram til at denne første bevegelsen er det vi kan kalle Gud. Tanken om at det nødvendigvis er en begynnelse henger sammen med de kristne idéene om tiden som avgrenset, med linjestruktur.

2. Aquinas gudsbevis av nødvendighet.

I dette resonementet tar Aquinas for seg tanker om at det hele virker tilsynelatende tilfeldig. Det at vi finnes er tilfeldig, det at Kristiansand finnes som by er tilfeldig og det hele kunne vært annerledes om det bare hadde gått slik og slik. Men at det hele skulle bare være en stor tilfeldighet er ikke noe Aquinas klarer å godta. Han mener det må finnes en nødvendighet i dette hele. Denne nødvendigheten er det vi kan kalle Gud.

3. Aquinas teleologiske gudsbevis

I dette resonementet bygger Aquinas på at vis videre på tankene fra

forrige gudsbevis om at det hele ikke kan være tilfældig. Aquinas mener at forholdene, naturen er så komplisert men fungerer samtidig så godt at dette er utenkelig. Han hentyder til at det må være en bakenforliggende plan og dermed en planlegger. Det må finnes noen eller noe som har satt det hele sammen. Dette noe er det vi kan kalle Gud.

Personlig mener jeg Aquinas går litt for fort fram, spesielt i de nevnte gudsbevisene. Det at han kommer fram til at det må være en "første beveger" synes sier mest om hans eget tidsperspektiv enn om Guds eksistens. Jeg tror det for mange kan være vanskelig å forestille seg noe som er uendelig, slik som den evigvarende regressen som tenkes i Aquinas kosmologiske gudsbevis. Dette tror jeg er fordi mennesket og livet er tidsavgrenset og har en tydelig start og slutt, noe som gir oss en oppfatning om at andre ting må ha de samme forutsetningene. Jeg mener allikevel at noe uendelig er tenkelig og jeg mener derfor Aquinas ser på saken med litt for smalt blikk. Også i de to andre gudsbevisene synes jeg han utelukker det at det hele kan være tilfeldig alt for fort, da jeg mener det er en reell mulighet for at det er nettopp det som er tilfellet. Når det kommer til Aquinas syn på forholdet mellom tro og viten, er jeg mer åpen for hans tanker. Jeg, som en ikke-troende og en person som i høyeste grad baserer sin innsikt på fornuft, mener det finnes ting og forhold, blandt annet flere eksistensielle spørsmål, jeg ikke har noe svar på. Jeg avsløres som uvitende i sammensetninger der spørsmål om moral, mening, liv og død er aktuelle. Jeg tror at en ville ha en dypere formening om en sannhet på disse områdene, hadde en bare trodd på noe. Med dette sagt mener jeg ikke at tro er veien til viten, slik som Aquinas viser til, men jeg tror det å ha noe en opplever som sant i disse spørsmålene, om det så kun er en personlig sannhet, er noe som kan bidra til et rikere og mer menigsfylt liv i seg selv.

Besvart.

2 EX-100, ETIKK (teller 1/3)

Velg én, og kun én, av følgende to oppgaver:

1. Er moralske, normative utsagn sanne eller usanne? Og er de i så fall universelt sanne eller usanne? I svaret bør du diskutere forholdet mellom moral og følelser (f.eks. med henblikk på emotivisme), samt moralsk relativisme og noen innvendinger mot relativisme. Hva skiller moralske fra sosiale og/eller juridiske normer?

2. Bjørg har fått en ny genser, og lurer på hva du synes. Du synes den er heslig. Problemet er: bør du fortelle Bjørg sannheten, eller bør du lyve? Forklar først hvordan en deontologisk etiker (pliktetiker) som Kant ville resonnerer omkring spørsmålet, og deretter hvordan en utilitarist (konsekvensetiker) ville angrepet det.

Skriv ditt svar her...

OPPGAVE 2

I denne oppgaven skal forsøke å sette meg inn idéene i to forskjellige etiske teorier og komme fram til hvordan en tilhenger av hver av de to hadde handlet i det gitte eksempelet. Jeg skal først ta for meg utilitarismen ved å gi en kort innledning, så nevne hovedtrekkene innenfor teorien og til slutt komme med en konklusjon i forhold til eksempelet. Deretter skal jeg ta for meg Pliktetikken på samme måte. Jeg har valgt å strukturere teksten på denne måten for at det skal være mest mulig ryddig og lettlest, samt for å markere et klart skille mellom de to teoriene.

Utilitarismen

Utilitarismen, også kalt konsekvensetikken, er en etisk teori som først ble formulert av Jeremy Bentham på 1700-tallet. Benthams teori blir kalt klassisk utilitarisme, dette fordi det senere ble utformet en annen versjon av utilitarismen. Denne er blitt kalt regelutilitarisme og ble formulert av John Stuart Mill. Forskjellene på disse to er ikke så store, men men er av den viktigheten at utilitarister innenfor de to retningene ofte handler forskjellig i tenkte situasjoner og eksempler.

Utilitarismen går ut på at det er konsekvensene av handlingen din som er det eneste som teller. Handlingen er kun god hvis den maksimerer den mulige velstanden og lykken i forskjellige situasjoner. Innenfor den klassiske utilitarismen er det minst tre spilleregler som gjelder og som en skal handle etter: 1. Handlingen skal føre til mest mulig lykke/nyttelse og minst mulig smerte/lidelse. 2. Alle berørte parter teller likt. Dette innebærer også en selv og dyr. 3. En skal ikke favorisere sine kjære. Ens

intensjoner, som mange vil se på som avgjørende i spørsmålet om en handling er god eller ikke, har ingenting å si. Eksempelvis kan en redde et barn fra å drukne, kun for selv å framstå som en heltemodig person eller i håp om en pengesum til gjengjeld for det reddede barnets liv, og denne handlingen er like god som hvis en reddet barnet for å skåne foreldrene for lidelse. Med andre ord: det er kun konsekvensene som har noe å si, om de maksimerer lykken, mens andre forhold er uvesentlige. Dette fikk mye kritikk, og får det fortsatt, noe som på tiden førte til at det ble utarbeidet en annen retning.

Regelutilitarismen er lik den klassiske utilitarismen på mange måter, men de differerer i det at en innenfor regelutilitarismen søker å skape lykke og velferd på lang sikt. De reglene som gjelder innenfor den klassiske utilitarismen gjelder dermed ikke her. En ser på lykke og velferd som en målbar enhet i større grad. Denne retningen mener en i gitte situasjoner skal følge universale regler, da en ikke alltid har tid til stå å kalkulere hvor mye lykke forskjellige handlinger vil føre til. Dermed er det den handlingen som fører til antatt mest lykke på sikt som er den rette. En annen forskjell fra regelutilitarismen til den klassiske, er at det ikke utelukkes at en skal kunne favorisere sine kjære. Dette kan forklares nøyere i et isolert eksempel. La oss si en er kontrollør av sporsskiftet på en jernbane. På det ene sporet ligger ens kjæreste og på det andre ligger det 10 ukjente flyktinger fra et krigspreget land, uten noen familie eller noen til å eventuelt sørge dem. Toget er på vei og en må ta et valg. En klassisk utilitarist ville sagt at en skulle ofre sin kjæreste for å minimere den momentare lidelsen og fordi en ikke skal favorisere sine kjære. En regelutilitarist ville på den andre hånd ikke nødvendigvis gjort dette. La oss si kjæresten din har kommet opp med en kur mot kreft som han tilfeldigvis ikke har forklart eller fortalt om til noen. Det er kun han som kan oppskriften. I denne situasjonen ville en regelutilitarist si at en skal ofre de ti flyktingene for å redde tusenvis av liv på sikt.

I eksempelet gitt ovenfor tror jeg klassiske utilitarister og regelutilitarister igjen ville handlet annerledes. Jeg tror en utilitarist ville sagt at en skulle fortalt Bjørg en løgn og si at genseren er fin på henne for

å maksimere lykken og miniere smerten. En selv lider heller ikke noe særlig av å fortelle en hvit løgn og du redder muligvis et vennskap. En regelutilitarist derimot, ville sagt at en skal fortelle sannheten. Dette tror jeg er fordi en ville handlet etter tommelfingerregler (eks. du skal ikke lyve) og fordi en på sikt kan forestille seg at Bjørg ville bli ledd av hver gang hun gikk med genseren. Dermed er den langsiktige smerten av større omfang enn den kortsiktige lykken det ville gi henne å lyve.

Pliktetikken

Pliktetikken er en annen etisk teori der største bidragsyter er Immanuel Kant. Kant var ateist og er kjent for ord som "Religion er som opium for folket". Kant var en filosof som verdsatte rettferdighet mer enn mye annet og utarbeidet etiske teorier i henhold til dette.

Pliktetikken bygger på en tanke om menneskets autonomi. Det som menes med dette er at mennesket er fritt og har evner til å sette sine egne mål og aktivt jobbe etter disse. Kant mener at mennesket må være fritt fordi det ikke hadde vært noen plikter eller normer, noen moralske dilemmaer eller spørsmål om rett og galt om det ikke hadde vært det. Kant mener at det i alle mennesker er en morallov som bør og skal følges, som "bor i" mennesket. Dermed trodde Kant på universale etiske regler. Kant har formulert modelloven i det kategoriske imperativ, som er som følger: 1. Maksimen (handlingsregelen) skal kunne gjøres til allmenn lov. 2. Mennesket skal ikke brukes kun som middel fordi mennesket er et mål i seg selv. Utifra dette teller ens intensjoner innenfor pliktetikken. Det første punktet kan nyanseres i et eksempel: En står ved en kiosk som selger appelsiner. Innhaveren er opptatt med å pakke ut flere frukter og ville ikke oppdaget det om du hadde stjålet en. Det Kant mener er at det du gjør skal være noe alle andre også skal kunne gjøre hele tiden uten at samfunnet skal være umulig å leve i. Så for at denne handlingen skal kunne være god, så skal alle andre også kunne stjele hele tiden. Et slikt samfunn ville ikke fungert. Dermed er ikke handlingen god. Det som menes i det andre punktet er at en ikke kun skal bruke andre mennesker som et middel for å nå sitt eget mål, fordi mennesker er et mål i seg selv.

I appelsineksempelen skal en ikke lure kjøpmannen da dette vil være å bruke han som et middel til å nå sitt eget mål. En skal respektere andres autonomi og frie vilje, og ikke gi andre falskt grunnlag å ta beslutninger på. Dermed mener Kant at det alltid vil være feil å lyve.

I det gitte eksempelet mener jeg at en pliktetikker ville fortalt Bjørg sannheten. Det er, som nevnt, alltid feil å lyve innenfor pliktetikken da dette krenker andre menneskers frihet og grunnlag til å ta beslutninger på. I dette eksempelet vil det å jukse gi Bjørg falsk informasjon og hun vil måtte ta en beslutning basert på dette. Dette ville være å bruke Bjørg som et middel. Dessuten kan ikke lyving gjøres til allmenn lov uten at dette ville ødelegge ethvert samfunn. Dermed er den rette handlingen, fra en pliktetikkers perspektiv, å snakke sant til Bjørg.

Besvart.